

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Відформатовано: зліва: 2 см, справа: 1 см, згори:
2 см, знизу: 2 см, Ширина: 21 см, Висота: 29,7 см

ПАСЛАВСЬКА НАТАЛІЯ ТАРАСІВНА

УДК 342.565.2(430):340.1

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ ФРН:
ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

Відформатовано: Справа: 0 см

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів–2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти та науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Кобилецький Микола Мар'янович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри адміністративного
та фінансового права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кіселичник Василь Петрович,
Національна академія прокуратури України,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент
Переш Іван Євгенійович,
Ужгородський національний університет,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий "30" жовтня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Семків В. О.

Відформатовано: Відступ: Зліва: 5 см

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними процесами політико-правових змін, які відбуваються в Україні в руслі євроінтеграційних прагнень, що передбачає гармонізацію української правової системи відповідно до європейських стандартів.

У більшості провідних держав світу протягом тривалого історичного періоду функціонують органи судового чи квазісудового конституційного контролю, які здійснюють специфічну діяльність – захист конституційного правопорядку від порушень, зокрема, з боку публічної влади. Запровадження в незалежній Українській державі інституту конституційної юстиції започаткувало процес реформування правової системи, головною метою якого є випрацювання дієвих механізмів охорони Конституції України від протиправного застосування її норм та забезпечення легітимності влади. Однак створення нового елемента в правовій системі не гарантує ефективності його функціонування. Тому досвід країн з налагодженим механізмом конституційного контролю може стати корисним для Української держави, яка в дуже складних політичних і економічних умовах розбудовує конституційний устрій.

Особливе зацікавлення в цьому плані викликає практика функціонування Федерального Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччина (ФКС ФРН), який має свої традиції і напрацювання у вирішенні питань щодо захисту основ конституційного ладу, зокрема, в здійсненні контролю за конституційністю політико-правових перетворень, характерних і для нашої держави.

І Конституція України, і Основний Закон ФРН встановлюють подібні стандарти основних прав. Україна і Німеччина мають складний історичний досвід тоталітарних режимів. ФКС ФРН створений у 1951 році – невдовзі після закінчення Другої світової війни і розгрому нацизму. Орган судового конституційного контролю – Конституційний Суд України було сформовано через декілька десятиріч після німецького, також після краху тоталітарної держави. Тому напрацювання ФКС ФРН як невід'ємного елемента державного механізму, що відіграє суттєву роль у формуванні правової держави, забезпечує конституційну законність, захист основних прав та свобод людини і громадянина, а його організаційна структура та практична діяльність є прикладом для органів конституційного правосуддя, можна використати в ході конституційної реформи в Україні.

Зазначена проблематика становить предмет зацікавленості представників різних галузей юридичної науки. Зокрема, варто відзначити праці таких українських і зарубіжних дослідників, як П. Бадур, Е. Бенда, К. Беттерманн, А. Бланкенагель, У. Везель, Д. Вілловайт, П. Гайн, В. Гек, А. Георгіца, Г. Гермес, К. Гессе, Г. Гіллгрубер, Р. Гойслер, В. Гончаренко, М. Гультай, А. Денневітц, К. Дорінг, М. Дювель, А. Заттлер, Г. Зеккер, В. Кампо, Г. Кельзен, П. Кіргоф, В. Кіселичник, Е. Кляйн, М. Кобилецький, В. Ковальчук, М. Козюбра, А. Кольбенко, Ш. Коріот,

Відформатовано: інтервал Після: 0 пт,
Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: знизу: 2 см, Ширина: 21 см,
Висота: 29,7 см

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5

К. Крошель, Р. Лампрехт, Ю. Лімбах, Т. Маунц, Х. Маурер, І. Переш, К. Песталоцца, Т. Провізіон, В. Ріяка, Г. Робберс, Г. Рьоллеке, В. Сабадош, В. Семків, Г. Сімон, П. Стецюк, Б. Тищик, О. Тодика, Е. Форстгоф, К. Хессе, Т. Цимбалістий, В. Шишкін, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко, К. ф. Шляйх, Х. Штарк, К. Штерн та ін.

Однак значна частина історико-правових питань розвитку та становлення інституту конституційного контролю Федеративної Республіки Німеччина залишається мало дослідженою, що й обумовлює актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими планами та темами. Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної проблематики кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Характерні риси розвитку державності, права та політико-правової думки в Україні та зарубіжних країнах», державна реєстрація № 01112U003267, термін виконання 2012–2014 рр.

Мета дослідження полягає у поглибленні історико-правових знань щодо становлення та розвитку конституційної юстиції ФРН, зокрема, Федерального Конституційного Суду та земельних конституційних судів, їх юрисдикції та провідної ролі в процесі зміцнення конституційного ладу держави.

Відповідно до окресленої мети в роботі сформульовано такі **завдання**:

– виділити і дослідити соціально-історичні передумови та етапи розвитку конституційної юстиції ФРН;

– проаналізувати процес становлення органів конституційного правосуддя ФРН, їх особливості, організацію, структуру та обсяг повноважень;

– охарактеризувати специфіку формування законодавчої бази конституційної юстиції ФРН;

– визначити роль і місце конституційного контролю в розвитку системи державної влади ФРН;

– проаналізувати становлення взаємовідносин між ФКС та земельними конституційними судами ФРН;

– з'ясувати історичну роль ФКС у формуванні й захисті конституційного ладу ФРН;

– сформулювати й обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення українського законодавства з питань конституційної юстиції, базовані на історико-правовому досвіді діяльності ФКС ФРН.

Об'єктом дослідження є конституційна юстиція ФРН.

Предмет дослідження – історико-правові закономірності процесу становлення, розвитку, формування доктринальних засад, організації та діяльності конституційної юстиції ФРН.

Методологія дослідження. З метою забезпечення всебічного, повного та об'єктивного аналізу досліджуваної проблеми використано комплекс загальнонаукових та спеціально-правових методів дослідження, принципи та засоби наукового пізнання.

За допомогою таких загальнонаукових методів, як аналіз та синтез, узагальнення та моделювання в роботі розкрито сутність категорії «правова охорона конституції», виокремлено її структурні елементи, проаналізовано моделі конституційної юстиції. Хронологічний метод застосовано для виділення етапів розвитку конституційної юстиції ФРН. Історико-правовий метод дав змогу вивчити особливості становлення інституту конституційного контролю на різних етапах державно-правового розвитку Німеччини, показати витoki низки ідей, які сформували основу окремих повноважень ФКС ще в епоху Священної Римської імперії німецької нації. Використання цього методу дозволило зрозуміти необхідність створення ФКС з його широким колом повноважень.

Порівняння конституційного контролю на рівні федерації та земель, вивчення структури, повноважень та досвіду функціонування в державотворчій практиці інститутів конституційного правосуддя ФРН здійснено з використанням порівняльно-правового та системно-структурного методів.

Конкретно-історичний метод дав змогу проаналізувати значення прийнятих ФКС рішень для подальшої розбудови конституціоналізму в Німеччині. Метод функціонального аналізу допоміг з'ясувати ефективність прийнятих ФКС рішень та їх історико-правові наслідки, а статистичний метод дозволив проаналізувати характер дії правових норм, що регламентують діяльність ФКС, виявити специфіку справ, які найчастіше розглядає ФКС, а також встановити, які повноваження він не застосовує повною мірою.

Для історико-правового аналізу положень нормативно-правових актів та окремих правових норм, що регулюють діяльність органів конституційної юстиції ФРН, застосовано формально-логічний метод та спеціально-правові методи, зокрема, герменевтико-правовий метод для тлумачення правових актів, а на основі методу прогнозування визначено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення діяльності конституційного судочинства України.

Використання методу загальної філософської діалектики забезпечило комплексну системність дослідження, бачення конституційного права як підсистеми в правовій системі Німеччини, а ФКС і земельних конституційних судів як елементів в системі вищих органів влади ФРН.

Окрім апробованих спеціальних методів, у дисертаційному дослідженні використано історико-понятійний метод, достатньо поширений у німецькій історико-правовій та історичній науці, який дозволив виокремити історичні зміни понять, передусім, поняття «конституційна юстиція», і одночасно моменти незмінності, а тому спрямував увагу на відмінності між аналізованими хронологічно значеннями слова і претензією історичного поняття на системність.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження зумовлена науковим аналізом конституційної юстиції ФРН як історико-правового явища з відповідним до проблематики

застосуванням методологічного інструментарію історико-правової науки, більшість із складових якого, насамперед методів, застосовуються вперше.

Наукова новизна конкретизується в таких положеннях:

уперше:

–вивчено конституційну юстицію Німеччини як історико-правове явище, встановлено наступність традиції конституційної юстиції в Німеччині, яку не змогли порушити революції XIX, XX ст., нацистська диктатура XX ст. і поділ країни на Західну та Східну Німеччину;

–обґрунтовано правову природу та роль Федерального Конституційного Суду ФРН як центрального елемента системи правової охорони конституції ФРН, незалежного конституційного органу та спеціального суду в сфері державного права, широкі повноваження якого зумовлені історичними особливостями становлення в умовах посттоталітарного суспільства, прагненнями німецького народу захистити конституцію від будь-яких, навіть малоімовірних посягань;

–з’ясовано історично зумовлені особливості дворівневої системи конституційної юстиції ФРН, вплив на її розвиток історико-правових процесів формування правової держави та сучасного німецького федералізму;

–узагальнено практику конституційних судів ФРН, зокрема щодо заборони політичних партій, вирішення спорів між органами державної влади щодо їхньої компетенції, запровадження інституту конституційної скарги, і на цій основі сформовано пропозиції для удосконалення конституційної юстиції в Україні;

удосконалено:

–знання про зародження та генезу ідеї охорони конституції в Німеччині, особливості формування, повноважень та організаційної структури ФКС та земельних конституційних судів ФРН, зміст німецьких конституцій та їхню наступність;

–наукові положення щодо подвійної правової природи Федерального і земельних конституційних судів ФРН та їхньої відмінності від органів конституційного нагляду чи контролю в інших державах;

–аргументи на користь широких повноважень ФКС ФРН і земельних конституційних судів, які традиційно і в несуперечливий спосіб доповнюють одне одного та слугують запобіжним засобом від можливої узурпації влади;

набули подальшого розвитку положення про:

–тяглість ідеї правової охорони конституції в Німеччині, окремі елементи якої можна простежити задовго до створення сучасних конституційних судів ФРН;

–незалежність конституційної юстиції ФРН від виконавчої та законодавчої гілок влади, що на різних етапах її еволюції проявилась у незалежному та неупередженому розгляді справ

суддями, неможливості скасування судових актів органів конституційної юстиції та суддівській недоторканості, закріплених в чинному законодавстві ФРН;

–доцільність впровадження в Україні інституту конституційної скарги як одного з найефективніших юридичних засобів захисту основних прав і свобод людини та громадянина, включення до повноважень ФКС можливості заборони неконституційних партій.

Теоретичне і практичне значення дисертації. Отримані результати дисертаційної праці здатні розвинути українську історико-правову науку, доповнивши її новими знаннями про становлення, розвиток, організацію та діяльність конституційної юстиції ФРН.

Положення і висновки пропонованого історико-правового дослідження можна використати в рамках викладання курсів «Історії держави та права зарубіжних країн», «Конституційного права зарубіжних країн», «Порівняльного правознавства», для подальших історико-правових досліджень зарубіжного державотворення, конституційного судоустрою та судочинства, а також в процесі здійснення конституційної реформи в сучасній Україні.

Результати дисертації можуть стати в нагоді при формуванні сучасної концепції реформування судової влади в Україні в напрямі досягнення європейських стандартів, а також створити наукове підґрунтя для внесення змін до чинного законодавства. Їх використання може стати доцільним у подальшому реформуванні конституційного правосуддя в Україні, з метою найповнішого захисту основних прав і свобод людини і громадянина.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Головні положення роботи виголошено в доповідях на 6 наукових конференціях: науково-практичній конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (м. Львів, лютий 2014, 2015 рр.), VI, VII Міжнародній науково-практичній конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» (м. Суми, 2013, 2014 рр.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Поняття та категорії юридичної науки» (м. Київ, листопад 2014 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти» (м. Івано-Франківськ, березень 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції ELSA «Право як ефективний інструмент державотворення» (м. Дніпропетровськ, квітень 2015 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи висвітлено у 6 статтях (визначених фаховими з юридичних наук, з яких одна стаття у зарубіжному виданні, одна – у співавторстві з професором М. М. Кобилецьким) і в 6 тезах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена предметом та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних

джерел. Повний обсяг рукопису дисертації становить 210 сторінок, із них основний текст – 177 сторінок, список використаних джерел – 32 сторінки (309 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологію дослідження, виокремлено наукову новизну головних положень, висвітлено науково-практичне значення роботи, відомості про апробацію результатів дослідження.

Розділ 1 «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» присвячено аналізу історико-правової літератури за темою дисертації, нормативно-правовим актам регулювання інституту конституційної юстиції ФРН, судової практики ФКС ФРН та земельних конституційних судів.

У підрозділі 1.1 «Історіографія дослідження» для всебічного розкриття ступеня наукової розробки проблеми конституційного контролю в ФРН автор здійснює класифікацію мало відомої в Україні німецької історико-правової літератури з проблем конституційної держави та охорони конституції, яку хронологічно систематизує в чотири групи праць, присвячених: 1) початковому етапу зародження конституційних форм державного життя та ідеї охорони конституції (після Віденського конгресу 1815 р. та прийняття Франкфуртської Конституції Німецької імперії 1849 р.); 2) німецькій моделі конституціоналізму епохи канцлера О. фон Бісмарка та формуванню підвалин конституційного контролю (із прийняттям Конституції 1871 р.); 3) розвитку конституціоналізму Веймарської республіки в період з 1919 по 1933 рр., а також конституційному суду, передбаченому Конституцією 1919 р.; 4) формуванню конституційної юстиції після поразки Німеччини в Другій світовій війні в новостворених 1949 р. ФРН та НДР, поширенню конституційної юстиції після 1990 р. на території НДР.

У підрозділі 1.2 «Джерельна база» крім текстів найважливіших німецьких конституцій до аналізу також було залучено архівні матеріали XIX–XXI ст. з різних аспектів становлення та розвитку конституційної юстиції ФРН. *Першу групу* законодавчих актів, прийнятих до 1945 р., формують такі підгрупи: а) підгрупа актів XIX ст. містить нормативні акти Священної Римської імперії німецької нації, Рейнського союзу, Німецького союзу, Північнонімецького союзу, а також окремих німецьких держав у період з 1800 до 1870 рр.; б) підгрупа актів Кайзерівської Німеччини 1870–1918 рр. містить документи, що відображають становлення і державний розвиток Німеччини епохи Бісмарка, а також акти, що розкривають процес повільної парламентаризації на межі XIX–XX ст.; в) до підгрупи актів Веймарської республіки 1919–1933 рр. входять нормативно-правові акти щодо особливостей трансформації веймарського державного устрою в фашистський тоталітарний режим. *Друга група* охоплює законодавчі акти, прийняті після 1945 року, які поділено на такі підгрупи: а) нормативно-правові акти повоєнної

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Німеччини до утворення ФРН та НДР (1945–1949 рр.); б) нормативно-правові акти Німеччини після її поділу до об'єднання (1949–1990 рр.); в) нормативно-правові акти об'єднаної Німеччини (1990–2010 рр.).

Важливим джерелом дослідження були також судові акти – рішення і висновки ФКС ФРН та земельних конституційних судів, що містять нормативні положення, які є результатом тлумачення Основного Закону ФРН, а також окремі думки суддів ФКС та статистичні матеріали, що в комплексі створило умови для об'єктивного аналізу становлення і розвитку ФКС ФРН.

У підрозділі 1.3 «Методологічні засади дослідження» правову охорону конституції визначено як систему загальносоціальних заходів та спеціально-юридичних гарантій, які діють у сфері правотворчості та дотримання чинних норм, за допомогою яких забезпечується відносна стабільність конституції та реалізація її норм, а також припиняються й усуваються їх порушення (М. Козюбра, З. Лунь, О. Мироненко, С. Пілюк, П. Стецюк, В. Шаповал та ін.).

Центральним елементом правової охорони конституції в дисертації окреслено *інститут конституційного контролю* – передбачені законом наглядово-контрольні заходи державних органів з метою забезпечення охорони конституції шляхом перевірки та оцінки відповідності нормативно-правових актів конституції і застосування належних юридичних засобів.

Узагальнююче поняття, яке включає інституційно-функціональну організацію конституційної юстиції в тій чи іншій країні, – вид органів, уповноважених здійснювати нормо-контрольну функцію, зміст і обсяг їхньої компетенції, форми і види контролю, що можуть ними здійснюватись, у роботі визначено як *модель конституційної юстиції*.

Сформована за європейською моделлю конституційного контролю, німецька конституційна юстиція значною мірою перейняла її типові риси – визнання окремих державних правових актів нечинними; повноваження спеціального конституційного органу щодо визнання нечинними певних державних актів на підставі їх неконституційності; прямий та випадковий характер розгляду конституційних питань; відсутність власної ініціативи зі сторони конституційних судів щодо здійснення судового конституційного контролю; зобов'язальний характер рішень конституційного суду.

Другий розділ «Становлення конституційної юстиції ФРН» складається з трьох підрозділів. У підрозділі 2.1 «Історико-правові передумови становлення конституційної юстиції Німеччини» досліджено зародження конституційної юстиції, яку в німецькій історії права вбачають у різних за своєю правовою природою і часовими рамками інституціях. Аналіз дав змогу ідентифікувати елементи конституційної юстиції на ранніх етапах формування німецької держави, задовго до створення сучасних конституційних судів ФРН (Верховний суд держави (нім. *königliches Hofgericht*) XII ст.; аустрегальні суди Німеччини XIV ст.; утворені в 1495 р. Імперський камеральний суд (нім. *Reichskammergericht*) та Імперська надвірна рада (нім. *Reichshofrat*)

Священної Римської імперії німецької нації XV ст., третейські суди утвореного в 1815 р. Німецького Союзу.

Разом з тим, у роботі звернено увагу на те, що перші реальні кроки в напрямі створення вищого конституційного суду Німеччини було зроблено лише 1849 року, із прийняттям Франкфуртської Конституції Німецької імперії, яка передбачила норми щодо конституційного судочинства у формі Імперського суду Німеччини як найвищого судового органу в системі розподілу гілок влади, який так і не розпочав своєї діяльності.

Мало ефективною була й створена після проголошення Веймарської республіки (1919–1933) спеціальна Державна судова палата, яка попри подібність до сучасного Конституційного суду не була незалежною як вищий конституційний орган і співпрацювала з Вищим державним судом в Лейпцігу.

Занепад демократичної республіки в Німеччині та побудова Гітлером диктатури в 1933 р. означали нехтування принципом поділу державної влади аж до завершення Другої світової війни в 1945 р., а разом з цим і припинення будь-якого контролю за дотриманням конституції з боку конституційного судочинства.

У підрозділі 2.2 «Формування законодавства про конституційну юстицію ФРН» описано процес законодавчого урегулювання конституційної юстиції ФРН. Після поразки у Другій світовій війні, в умовах політичної та економічної кризи, в Німеччині приступили не лише до розробки нової конституції, але й до створення конституційної юстиції, яка контролювала б дотримання норм конституції. Особливістю зазначеного періоду стало формування інституту конституційного контролю спочатку в землях, а потім на федеральному рівні. Відчутний вплив на цей процес мало англо-американське бачення конституційної юстиції.

Створення органів конституційної юстиції Німеччини проходило в два етапи. На першому, під час обговорення проектів конституції, вирішувалось питання про доцільність створення відповідного земельного конституційного суду. На другому етапі питання порядку формування і повноважень конституційних судів випрацьовували в ході широких дискусій із подальшим прийняттям відповідних законів. Протягом наступних років (від двох до семи) було сформовано більшість земельних конституційних судів.

Гене́за земельного конституційного правосуддя Німеччини значною мірою зумовлена їхньою конституційною історією. Залежно від особливостей цієї історії, конституції і суди земель ФРН можна поділити на три групи. До першої належать землі, конституції яких набули чинності до прийняття Основного Закону ФРН (1949), а конституційні суди виникли раніше ніж ФКС (1951). Відповідно, вони стали взірцями для федеральної законотворчості і державного будівництва (Баварія, Гессен, Рейнланд-Пфальц і Бремен).

Другу групу формують землі, які прийняли свої конституції і заснували конституційні суди після набуття чинності Основним Законом, але до об'єднання Німеччини. Вони орієнтуються на Основний Закон і ФКС (Північний Рейн-Вестфалія, Гамбург, Баден-Вюртемберг, Саар, Шлезвіг-Гольштайн і Нижня Саксонія).

До третьої групи належать «нові» федеральні землі (Бранденбург, Саксонія, Саксонія-Ангальт, Мекленбург-Передня Померанія, Тюрингія і Берлін). Вони прийняли свої конституції і створили конституційні суди вже після об'єднання Німеччини, на основі більш ніж сорокарічного конституційного досвіду країни.

Зовсім по-іншому формували конституційну юстицію у НДР. Її конституція 1949 року передбачала створення Конституційного комітету Народної палати для перевірки конституційності законів республіки та відповідності до них земельних законів і розгляду конституційних спорів між республікою і землями. Однак комітет не відіграв жодної реальної ролі в цьому процесі, а з 1952 року, після ліквідації земельного поділу, розгляд таких спорів більше не передбачався. Конституційні суди у східних землях Німеччини були створені аж після її об'єднання з ФРН.

Окрім конституційного судочинства для окремих земель, паралельно обговорювалось питання прийняття нової конституції і створення Федерального Конституційного Суду, який мав би широкі повноваження з її захисту. У 1949 р., на основі Франкфуртської Конституції 1849 р., Парламентська рада ФРН прийняла Основний Закон ФРН, який через поділ Німеччини на Східну і Західну отримав відповідну назву, приймався не плебісцитом, а на Народних представницьких зборах у двох третіх німецьких земель. Автор наголошує, що в умовах розділеної Німеччини цей досвід повністю виправдав себе, бо залишив відкритою можливість приєднання східних земель, що й відбулось у 1990 р. Основний Закон закріпив у ст. 92–94 порядок створення, завдання і склад ФКС ФРН. Усі деталі щодо його діяльності містив перший у німецькій історії Закон «Про ФКС», який набув чинності в 1951 р. У вересні цього ж року ФКС ФРН розпочав свою роботу в м. Карлсруе, де працює і досі.

У підрозділі 2.3 «Особливості розвитку конституційної юстиції ФРН» наголошено, що формування дворівневої конституційної юстиції ФРН великою мірою зумовлене особливостями історичного розвитку Німеччини. Значну роль на різних етапах цього процесу відіграв німецький федералізм, який формувався протягом тривалого історичного періоду і мав загалом позитивний вплив на забезпечення німецької єдності. Попри всю критику щодо зумовленого ним послаблення німецької держави, її розпороченості внаслідок федеративного устрою, завдяки ідеї федералізму ця держава витримала випробування часом і змогла пережити численні політико-правові трансформації.

Організація ФРН за федеративним принципом закріплена у ст. 20 Основного Закону. Її принципу федеративної держави впливає висновок про подвійну державну якість цілої держави

і членів федерації. Відповідно, сферу конституційної юстиції формують окрім ФКС земельні конституційні суди. Наявність подвійної конституційної юстиції створює певні проблеми, які стосуються, з одного боку, співвідношення між Основним Законом і земельними конституціями, а з іншого – федеральної та земельної конституційної юстиції. Тим цікавішим видається, на думку автора, досвід Німеччини у побудові гармонійних стосунків між федеральною та земельною конституційною юстицією.

Суб'єкти сучасної німецької федерації – її землі – це держави, які самостійно реалізують всю повноту державної влади за межами повноважень федерації. Повноваження земель конституційно визнаються федерацією і не можуть бути нею скасовані. Конституційний устрій, який землі хоч і встановлюють самостійно, має відповідати принципам республіканської, демократичної і соціальної правової держави (ст. 28 Основного Закону). Органом прямого представництва земель на федеральному рівні є Верхня палата парламенту – Бундесрат, що складається з членів урядів земель, які представляють узгоджену позицію землі.

До **третього розділу «Роль конституційної юстиції ФРН у розвитку німецької державної та правової традиції»** ввійшли два підрозділи. У підрозділі 3.1 *«Федеральний Конституційний Суд та земельні конституційні суди у системі державної влади ФРН»* з'ясовано місце Федерального Конституційного Суду та земельних конституційних судів у системі державної влади ФРН. Аналіз дав автору підстави для висновку про подвійну правову природу ФКС і земельних конституційних судів та їхнє особливе становище в судовій системі ФРН в цілому.

ФКС є судовим органом, який вирішує конфлікти в формі судового процесу. По відношенню до інших конституційних органів він виступає незалежним органом державної влади. Фактичне оформлення спеціального статусу ФКС стало результатом узагальнення історичного досвіду конституційної юстиції Німеччини і свідомого прагнення Суду забезпечити дотримання усіма органами державної влади Основного Закону.

Основний Закон ФРН і Закон про ФКС передбачили особливий порядок його формування – виключно парламентським шляхом, на відміну від інших держав, де використовується змішаний принцип, і у виборі суддів бере участь кілька органів державної влади. У ФРН як парламентській республіці такий порядок формування складу Конституційного Суду свідчить про послідовне проведення принципу парламентаризму.

Сучасні критерії організації діяльності ФКС ФРН сформувались у результаті його перманентного самовдосконалення. Попри велике навантаження, Суд скоротив кількість суддів кожного Сенату до восьми. Разом з тим, наявність двох Сенатів із чітко регламентованими повноваженнями, які також зазнали низки змін, з метою гармонізації навантаження, забезпечила

злагоджено роботу ФКС і гарантувала його своєчасну реакцію на потреби суспільно-політичного життя країни.

Задля покращення якості суддівського корпусу ФКС було внесено низку змін до законодавства, які за допомогою впровадження обмеження терміну перебування суддів на посаді та заборони повторного обрання створили сприятливі передумови для постійного оновлення складу ФКС.

Організація конституційних судів земель ФРН спрямована на оптимальні підбір, гармонізацію і використання кадрового складу, раціональне використання фінансових ресурсів, максимальну відповідність вимогам часу та, насамперед, контроль за дотриманням норм конституції.

У підрозділі 3.2 «Вплив конституційної юстиції на становлення правової держави у ФРН» зазначено, що Федеральний Конституційний Суд Німеччини наділений широкими повноваженнями, які створюють передумови для успішної реалізації ним головного завдання – правової охорони Основного Закону ФРН. Перелік компетенцій ФКС засвідчує як у край популярні, традиційно присутні у німецькому конституційному судочинстві повноваження (спори між федерацією та землями), так і повноваження, які вже давно не реалізуються на практиці або ніколи не здійснювались (висунення обвинувачення проти Федерального Президента або суддів), проте всі вони отримали ретельне опрацювання і в законодавстві, і в науковій літературі ФРН.

Вирішення спорів між федеральними конституційними органами належить у конституційному судочинстві Німеччини до основних завдань, на відміну від більшості країн із конституційною юстицією, де такий вид повноважень відсутній. Закріплення у конституційній нормі цього повноваження ФКС підтвердило вирішальну роль Основного Закону в процесі гармонізації взаємин між усіма органами державної влади Німеччини.

Вирішення спорів між федерацією і землями як одне з найдавніших повноважень у традиції німецької конституційної юстиції сьогодні майже втратило своє практичне значення, однак наявність механізму вирішення потенційних конфліктів, особливо в руслі процесів зміцнення конституційної автономії земель ФРН автор розглядає як важливий інструмент забезпечення рівноваги між конституційними органами земель і федерації.

Повноваження ФКС зі здійснення судового нормоконтролю хоч і створює певну конкуренцію пріоритету народного представництва, яке випрацьовує і приймає більшістю голосів закони, але надає перевагу не диктатурі більшості чи окремої особи, а верховенству конституції.

Наявність у компетенції ФКС додаткових повноважень жодним чином не промовляє на користь поступової відмови від них, а радше підтверджує повне, системне і концептуально цілісне законодавче регулювання повноважень ФКС ФРН.

Із положення про федеративний устрій ФРН впливає подвійний державний статус федерації і земель. Відповідно до Основного Закону ФРН за кожною із земель закріплено право на конституційну автономію, тож окрім ФКС до правової охорони конституції долучаються земельні конституційні суди. В процесі свого становлення ФКС вдалося не лише відстояти право на самостійність і незалежність щодо інших конституційних органів федерації, але й сприяти всією своєю діяльністю формуванню конституційного простору федерації і земель.

Розділ 4 «Історико-правовий досвід конституційного судочинства ФРН» містить два підрозділи. У підрозділі 4.1 «*Практика конституційного судочинства у ФРН (1951–2010 рр.)*» проаналізовано діяльність Федерального Конституційного суду та земельних конституційних судів ФРН з 1951 по 2010 рр. Становлення конституційної юстиції ФРН відбувалось у складних умовах політичної боротьби, коли конкуруючі партії намагались використати усі можливі законні, а інколи й незаконні методи впливу на ФКС. Потрібно віддати належне суддям ФКС, які завжди залишались на боці конституції і її охорони та зуміли довести і політичним партіям, і громадськості свою політичну незаангажованість і об'єктивність. Це стосується історичних рішень ФКС у контексті дискусії про денацифікацію, принципи рівності між чоловіком і жінкою, право вільного вибору професії, свободу слова та ін. Саме тому серед переважної більшості громадян Німеччини сьогодні панує високий рівень довіри до ФКС (79% станом на 2014 р.).

Історико-правовий досвід діяльності ФКС засвідчує, що попри невеликий відсоток позитивно вирішених справ, сама можливість вирішення конституційних спорів у незалежному федеральному суді створила надійну передумову для рівноправних стосунків між усіма гілками державної влади, конституційними органами, державою і громадянином.

Розгляд спору між політичними партіями щодо створення Збройних Сил ФРН у 1952 р. підтвердив політичну і юридичну самостійність ФКС. Попри неодноразові спроби тиску і з боку правлячої, і з боку опозиційної партій, Суд не дозволив учасникам процесу маніпулювати його ходом. У період становлення ФКС і Федеративної Республіки Німеччина загалом – це стало для інших конституційних органів федерації та земель потужним сигналом, який мав застерегти їх від подальших спроб недооцінки чи тиску на Суд. Неупереджений підхід ФКС під час розгляду справи мав, зрештою, наслідком для країни те, що 1954 року в Парижі було прийнято рішення про вступ ФРН до НАТО з національною армією, Німеччина отримала майже повноцінний суверенітет, а статус окупаційної зони було ліквідовано.

Рішення ФКС у справах щодо заборони політичних партій 1952 та 1956 рр. відіграли історичну роль в утвердженні конституційного ладу Німеччини. Воно нелегко далось Суду, бо потрібно було зробити вибір між захистом вільного характеру політичного процесу шляхом сприяння діяльності політичних партій чи захистом вільного демократичного ладу шляхом перешкоджання недемократичному розвитку політичних партій. У своєму рішенні ФКС зафіксував

фундаментальні роздуми Суду щодо понять вільного демократичного суспільного ладу та демократії, а діяльність неконституційних партій визнав незаконною.

Низка інших рішень ФКС закріпила чинність основних прав у тлумаченні та застосуванні цих правових норм, що регулюють взаємовідносини між громадянами держави, де теж повинні враховуватись ціннісні критерії, визначені основними правами. Конституційний Суд підтвердив своє право демонстрації усім органам державної влади, включно з судами загальної юрисдикції, специфічної цінності, втіленої в основному праві вільної демократії, та встановлення конституційно-правового балансу між правом і законами.

У підрозділі 4.2 «Федеральний Конституційний Суд у механізмі захисту прав людини» особливу увагу звернено на теоретико-правові надбання ФКС ФРН, випрацювані під час прийняття рішень по конституційних скаргах, які автор вважає ефективним механізмом забезпечення основних прав і свобод особи, що сприяє розвитку конституційно-правових засад демократії і піднімає на новий рівень можливість участі кожного в процесі розбудови держави.

Захист основних прав, які ФКС визнав обов'язковими для законодавчої, виконавчої та судової влади як безпосередньо діюче право, належить до пріоритетних завдань ФКС. Водночас зловживання цими правами з метою усунення вільного демократичного ладу Суд вважає підставою для їх позбавлення. Таке рішення на користь захисту демократії є одним із способів забезпечення її дієвості. Комплексне дослідження тематики конституційних скарг та процедури їхнього розгляду ФКС ФРН може слугувати предметом подальших історико-правових досліджень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в аналізі становлення та розвитку конституційної юстиції ФРН, зокрема, Федерального Конституційного Суду та земельних конституційних судів, їх юрисдикції та провідної ролі в процесі зміцнення конституційного ладу Німеччини.

За результатами здійсненого дослідження зроблено такі висновки:

1. Сучасна німецька конституційна держава сформувалась у результаті тривалої конституційно-політичної еволюції країни. Правові підстави для становлення конституційного ладу Німеччини створили найважливіші німецькі конституції XIX–XX ст.: Франкфуртська Конституція 1849 р., Імперська конституція 1871 р., Конституція Веймарської республіки 1919 р. та Основний Закон ФРН (1949 р. та 1990 р.). Саме після прийняття Конституції 1849 р. було зроблено перші кроки в напрямі створення вищого Конституційного Суду Німеччини, однак окремі елементи німецької конституційної юстиції можна ідентифікувати задовго до цього.

2. Вже в XII ст. у судах вирішувались конфлікти між першими особами німецьких королівств, що нагадує сучасне повноваження ФКС із вирішення спорів між федеральними

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5

органами влади. З XIV ст. відомі аустрегалські суди Німеччини, які розвинулись із третейських і були провісниками теперішніх конституційних судів. Конституційну юстицію Священної Римської імперії німецької нації можна пов'язати з Імперським камеральним судом та Імперською надвірною радою 1495 р.

3. Створення Державного суду, який мав би право розгляду звинувачень проти міністрів і високопосадовців, уперше було передбачено Конституційним актом Великого герцогства Баденського 1818 р., Баварською конституцією 1818 р. та Конституцією Саксонії 1831 р. Франкфуртська Конституція Німецької імперії 1849 р. передбачила, але не втілила в життя норми щодо конституційного судочинства у формі Імперського суду Німеччини як найвищого судового органу в системі розподілу гілок влади. У Веймарській республіці (1919–1933) створюють Конституційний суд, який нагадує сучасний ФКС, але не працює самостійно як вищий конституційний орган.

4. Занепад демократичної республіки і побудова Гітлером нацистської диктатури призупиняють будь-які процеси з правової охорони конституції в Німеччині, які поновлюються лише в повоєнний час, після поділу Німеччини. На основі Франкфуртської Конституції 1849 р. у ФРН випрацьовують Основний Закон (1949), який створює правову основу для діяльності ФКС. Прийнята 1949 р. Конституція НДР, хоч і передбачала створення конституційного комітету для перевірки конституційності законів республіки, не змогла запропонувати реальної конституційної юстиції.

5. Формування органів земельної конституційної юстиції в повоєнній Німеччині проходило в два етапи – через прийняття земельної конституції та створення відповідного земельного конституційного суду. До створення існуючої моделі Федеративної Німеччини великою мірою долучились країни-переможниці в Другій світовій війні. Однак, незважаючи на певну штучність тогочасного федеративного устрою, саме позитивний історико-правовий досвід німецького федералізму забезпечив тяглість федеративної ідеї, її позитивне сприйняття в суспільстві і подальший ефективний розвиток, а також сформував сприятливу основу для розбудови в ФРН подвійної системи конституційної юстиції – на федеральному і земельному рівнях.

6. Історія ФКС – це важлива частина історії Федеративної Республіки Німеччина. Створений у посттоталітарній Німеччині Суд від рішення до рішення сам утверджувався як гарант Основного Закону ФРН і відроджував у суспільстві віру в справедливий суд. У жорсткій конкуренції з іншими судами та конституційними органами Німеччини ФКС зумів вже на початку діяльності утвердити свою незалежність і незаангажованість, а виваженими й неупередженими рішеннями сприяти розбудові демократичного суспільства, гармонізації життя країни, становленню парламентської демократії, незалежності гілок влади, формуванню правової свідомості та культури всіх суб'єктів правовідносин.

7. ФКС ФРН має подвійну правову природу і займає особливе становище в судовій системі ФРН в цілому. Це судовий орган, який вирішує конфлікти в формі судового процесу, а по відношенню до інших конституційних органів виступає незалежним органом державної влади. ФКС не входить до системи судів загальної юрисдикції і тому не є по відношенню до них судом вищої інстанції. Він завжди приймає свої рішення як перша і одночасно остання інстанція. За предметом і юридичною дією його рішення займають провідне місце в системі судових органів федерації.

8. Основний Закон і Закон про ФКС передбачили особливий порядок його формування – виключно парламентським шляхом, на відміну від інших держав, де використовується змішаний принцип і у виборі суддів бере участь кілька органів державної влади. У ФРН як парламентській республіці такий порядок формування складу Конституційного Суду свідчить про послідовне проведення принципу парламентаризму. Важливу роль у процесі еволюції ФКС відіграли нормативно-правові акти, які регулюють діяльність ФКС, а також політико-декларативні документи, які Суд випрацював для себе сам.

9. Федеративний устрій ФРН забезпечив подвійний державний статус федерації і земель. Основний Закон ФРН закріплює за кожною із земель право на конституційну автономію, тож окрім ФКС до правової охорони конституції долучаються земельні конституційні суди. В процесі розвитку ФКС не лише відстояв право на самостійність і незалежність щодо інших конституційних органів федерації, але й всією своєю діяльністю сприяв налагодженню співпраці між органами конституційної юстиції федерації та земель. Земельні конституційні суди ФРН не підпорядковуються ФКС і не вибудовують з ним ієрархічної структури, а співіснують як самостійні органи. Подібно до ФКС, земельні конституційні суди мають подвійну правову природу – незалежних судових органів та конституційних органів влади.

10. Сукупність повноважень ФКС забезпечує успішну реалізацію ним головного завдання – правової охорони Основного Закону ФРН. Характерною особливістю компетенції ФКС є наявність у їхньому переліку як украй популярних, традиційно присутніх у німецькому конституційному судочинстві повноважень, так і повноважень, які на практиці або ніколи не здійснювались, або застосовувались украй рідко. Наявність таких повноважень зумовлена врахуванням досвіду посттоталітарної держави, який передбачає існування конституційних засобів для запобігання можливій узурпації влади неконституційними органами.

11. Аналіз історико-правового досвіду діяльності ФКС свідчить про те, що більшість резонансних суперечок, які виникали в німецькому суспільстві на політичному, економічному, соціальному чи релігійному ґрунті, завершувались у ФКС. Попри невеликий відсоток позитивно вирішених справ за конституційними скаргами, можливість вирішення конституційних спорів у незаангажованому федеральному суді створює надійну передумову для рівних стосунків усіх гілок

державної влади, конституційних органів, держави і громадянина. Конституційний Суд ФРН закріпив за собою право демонстрації усім органам державної влади, включно з судами загальної юрисдикції, специфічної цінності, втіленої в основному праві вільної демократії, та встановлення конституційно-правового балансу між правом та законами.

12. Опираючись на цінний історико-правовий досвід становлення та розвитку конституційної юстиції ФРН, реформування судової системи в Україні на фоні загострення політичної боротьби могло б відбуватися через запровадження таких заходів:

–внесення змін до конституційного законодавства України з метою запровадження інституту конституційної скарги як одного з найефективніших засобів захисту основних прав і свобод громадян, з відповідним механізмом подання конституційної скарги (її попередня перевірка, впровадження належного судового збору, закріплення права на конституційну скаргу в Основному Законі, вимога конституційної більшості для скасування цієї норми);

–реорганізація діяльності КСУ шляхом створення двопалатного суду з раціональним розподілом повноважень та передачею частини компетенцій судовим палатам. Це дасть змогу ефективно реагувати на можливе перевантаження органів конституційного судочинства через запровадження інституту конституційної скарги і забезпечувати виконання головного завдання конституційної юстиції – захисту конституції і передбачених нею основних прав;

–надання КСУ шляхом внесення відповідних змін до Конституції України та Закону «Про Конституційний Суд України» повноваження щодо заборони політичних партій, які дискредитували себе відкрито ворожим відношенням до існуючого конституційного ладу, публічними заявами з вимогою його повалення, розпалюванням національної, расової чи релігійної ворожнечі;

–ширше залучення до роботи в складі КСУ правників-науковців з досвідом науково-педагогічної діяльності, які сприяли б випрацюванню і прийняттю несуперечливих рішень, керуючись виключно принципами права, а не політичною доцільністю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Паславська Н. Історичні передумови виникнення та етапи формування Федерального Конституційного суду Німеччини / М. Кобилецький, Н. Паславська // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 233–244.

2. Паславська Н. Організація діяльності Федерального Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччина / Н. Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 59. – С. 108–113.

3. Паславська Н. Т. Історичний досвід запровадження та функціонування інституту конституційної скарги у Федеративній Республіці Німеччина / Н. Т. Паславська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. – 2014. – № 9–2. – Т. 1. – С. 34–36.

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5

4. Паславська Н. Т. Історичний досвід Федерального Конституційного Суду ФРН щодо заборони політичних партій / Н. Т. Паславська // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – Вип. 64. – С. 137–146.

5. Паславська Н. З історичного досвіду подолання державно-правових конфліктів Федеральним Конституційним Судом ФРН / Н. Паславська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип. 60. – С. 111–117.

6. Паславская Н. Особое мнение судьи в конституционной юстиции ФРГ: историко-правовой аспект / Наталья Паславская // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Lege si Viata») в Украине. – 2015. – № 1/3 (277). – С. 73–76.

7. Паславська Н. Т. Передумови виникнення та формування Федерального Конституційного суду Федеративної Республіки Німеччина / Н. Т. Паславська // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 18–19 трав. 2013 р.) / Сумська філія Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – Суми : Друкарський дім «Папірус», 2013. – С. 92–94.

8. Паславська Н. Т. Історична роль Федерального Конституційного Суду ФРН у питанні відновлення збройних сил ФРН / Н. Т. Паславська // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : зб. матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 17–18 трав. 2014 р.) / Сумська філія Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – Суми : Друк. дім «Папірус», 2014. – С. 108–111.

9. Паславська Н. Акти Федерального Конституційного Суду Федеративної Республіки Німеччина / Наталя Паславська // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матер. XX звітної наук.-практ. конф. (Львів, 6–7 лют. 2014 р.). – Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2014. – С. 108–110.

10. Паславська Н. Вплив окремої думки на розвиток конституційної юстиції ФРН / Наталя Паславська // Поняття та категорії юридичної науки : зб. наук. пр. : матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2014 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила. – К. : Ніка-Центр, 2014. – С. 357–359.

11. Паславська Н. Повноваження Федерального Конституційного Суду ФРН : заборона політичних партій / Наталя Паславська // Право як ефективний інструмент державотворення : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 7 квіт. 2015 р.). – Дніпропетровськ : Нац. гірничий ун-т, 2015. – С. 25–26.

12. Паславська Н. Т. Федеральний Конституційний Суд ФРН як конституційний орган та орган правосуддя / Н. Т. Паславська // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф.

(Івано-Франківськ, 27 берез. 2015 р.). – Івано-Франківськ : Івано-Франків. ун-т права ім. Короля Данила Галицького, 2015. – С. 162–165.

АНОТАЦІЯ

Паславська Н. Т. Становлення та розвиток конституційної юстиції ФРН: історико-правове дослідження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Міністерства освіти та науки України, Львів, 2015.

У дисертації на підставі дослідження конституцій Німеччини, федеральних законів, рішень Федерального та земельних конституційних судів, наукової літератури проаналізовано становлення і розвиток конституційної юстиції ФРН, компетенцію Федерального Конституційного Суду та його вплив на формування конституційного ладу держави. З'ясовано місце Федерального Конституційного Суду в системі органів державної влади ФРН. Вивчено становлення взаємовідносин між Федеральним та земельними конституційними судами. Досліджено історичну роль Федерального Конституційного Суду у формуванні й захисті конституційного ладу ФРН. За результатами проведеного дослідження сформульовано й обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення українського законодавства з питань конституційної юстиції, базовані на історико-правовому досвіді діяльності Федерального Конституційного Суду ФРН.

Ключові слова: конституційна юстиція, конституція, правова охорона конституції, інститут конституційного контролю, Федеральний Конституційний Суд ФРН.

АННОТАЦИЯ

Паславская Н. Т. Становление и развитие конституционной юстиции ФРН: историко-правовое исследование. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Министерства образования и науки Украины, Львов, 2015.

В диссертации на основании исследования конституций Германии, федеральных законов, решений Федерального и земельных конституционных судов, научной литературы проанализированы становление и развитие конституционной юстиции ФРГ, компетенция Федерального Конституционного Суда, а также его влияние на формирование конституционного строя государства. Определено место Федерального Конституционного Суда в системе органов государственной власти ФРГ. Изучено становление взаимоотношений между Федеральным и земельными конституционными судами. Исследована историческая роль Федерального

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Конституционного Суда в формировании и защите конституционного строя ФРГ. По результатам проведенного исследования сформулированы и обоснованы предложения по усовершенствованию украинского законодательства по вопросам конституционной юстиции, базированные на историко-правовом опыте деятельности Федерального Конституционного Суда ФРГ.

Ключевые слова: конституционная юстиция, конституция, правовая охрана конституции, институт конституционного контроля, Федеральный Конституционный Суд ФРГ.

SUMMARY

Paslavska N. T. The establishment and development of constitutional justice in the Federal Republic of Germany: a historical-jural study. – A manuscript.

Dissertation for the scholarly degree of Candidate of Sciences in Jurisprudence in specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Jural Teachings. – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2015.

Studied in the present dissertation falling back on the analysis of the texts of the German constitutions as well as federal laws and rulings of both Federal and Land Constitutional Courts and scrutiny of scholarly literature are the establishment and development of constitutional justice in the Federal Republic of Germany.

The contemporary German constitutional state is shown to have been shaped in the course of a continuous constitutional-political evolution of the country. The legal foundations for the establishment of the constitutional order of Germany were laid by the most significant German constitutions of the 19th–20th cc, with the first steps towards the setting of the Federal Constitutional Court of Germany having been made by the adoption of the 1849 Constitution, although certain elements of German constitutional Law had been discernable long before this event.

The constitutional justice of the Federal Republic of Germany was being formed after World War II. The molding of the current model was largely due to the allies. Despite the fact that the then federal order looked somewhat artificial the positive historical and legal experience of German federalism was conducive to the continuity of the federal idea, its acceptance by the society as well as subsequent maturing of federalism. It also served as a basis for the development of a dual system of constitutional justice in Germany – on the federal and state levels.

The Federal Constitutional Court of Germany has a dual legal nature and occupies a special place in the judicial system of the country at large. It is a judicial body that settles disputes in the form of a trial. In relation to other constitutional bodies it is an independant public authority. The Federal Constitutional Court is not part of the general courts of law system, therefore it does not have a higher jurisdiction in relation to them. It always decides as the first and ultimate authority. By the essence and judicial consequence its rulings are most prominent in the system of judicial bodies of the federal lands.

Відформатовано: інтервал Перед: 0 пт, Після: 0 пт, Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

Відформатовано: Міжрядковий інтервал: 1,5 рядка

The Basic Law of the Federal Republic of Germany and the Law on the Federal Court both stipulated a special procedure of its formation solely through the parliament unlike the case in certain other countries where the mixed rules are binding and Constitutional Court judges are electable by several branches of state power. In the Federal Republic of Germany, which is a parliamentary republic the order of the appointment of the Federal Court judges is demonstrative of a consistent implementation of the principles of a parliamentary republic in the judicial system of the country.

The federal order of the country has ensured the dual state status of the federation and its constituting lands. The Constitution of the Federal Republic of Germany grants each land the right to constitutional autonomy, hence alongside the Federal Constitutional Court the legal safeguards of the Constitution are watchdogged by the Constitutional Court of a given land. In the course of history the Constitutional Court has forged and retained its self-dependency and independence as to other constitutional bodies of the federation at the same time contributing by its activity to the cooperation between the entities of constitutional justice of the federation and lands. The state Federal Courts of the country are not subordinated to the Federal Constitutional Court nor do they make up a hierarchical structure with the said court, but just co-exist independently with it. Similarly to the Federal Constitutional Court the Constitutional Courts of the lands have a dual legal nature: they are independent judicial bodies and at the same time organs of constitutional authority.

The responsibility of the Federal Constitutional Court is to efficiently safeguard its major function in the legal protection of the Main Law of the Federal Republic of Germany. The authority of the court entails both the most apparent powers traditional to the German constitutional litigation and those that are implemented quite rarely or even never at all. These additional powers are conditioned by the experience of the post-totalitarian state which envisages the possibility to resort to constitutional means of preventing any encroachment on state authority by non-constitutional factors.

The historical role of the Constitutional Court in the formation and protection of the constitutional order in the Federal Republic of Germany has been elucidated.

Also, with reference to the research carried out some suggestions have been made as to the improvement of the Ukrainian legislation in the sphere of administration of constitutional justice with the consideration of the historical-jural experience of the activity of the Constitutional Court of the Federal Republic of Germany.

Key words: constitutional justice, constitution, legal protection of constitution, constitutional control, Federal Constitutional Court of the Federal Republic of Germany.

Відформатовано: Шрифт: 12 п

Відформатовано: Справа: 0 см

Відформатовано: Шрифт: 12 п

Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.

Зам. № 532. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»

Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.

вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007

тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15

e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>